

Nr 35

Utlåtande i anledning av väckta motioner om åtgärder mot spridning av dynt.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 365 av herr Nilsson, Yngve, och herr Arvidson och II: 457 av herr Nilsson i Bästekille *m. fl.*, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag till åtgärder för förhindrande av spridning av dynt.

Över motionerna har utskottet inhämtat utlåtanden från veterinärstyrelsen, statens naturvårdsnämnd, statens vatteninspektion, statens veterinärmedicinska anstalt och Sveriges lantbruksförbund.

Veterinärstyrelsen framhåller att något behov av att Kungl. Maj:t tillsätter särskild utredning i ämnet f. n. icke synes föreligga. Samarbetsdelegationen mellan veterinärstyrelsen och medicinalstyrelsen påbörjade nämligen år 1963 en utredning rörande sambandet mellan nötdyntet och människans bandmasksjuka samt orsakerna till en konstaterad ökning av nötdyntet. Vid utredningen har studerats förhållandena i två län (Örebro och Blekinge). Resultaten kommer att bearbetas av länsveterinären i Örebro län i samarbete med humanmedicinsk expertis samt med statens vatteninspektion och statens veterinärmedicinska anstalt.

Statens naturvårdsnämnd anser att någon ytterligare utredning i frågan knappast kan vara motiverad innan resultatet av veterinärstyrelsens undersökningar i Blekinge och Örebro län redovisats. Nämnden förutsätter att de åtgärder kommer att vidtas som dessa undersökningar kan ge anledning till. Nämnden framhåller i sammanhanget att det är angeläget att alla möjligheter tillvaratas för att minska vattenförorening genom kloakutsläpp samt att förbättra de sanitära förhållandena vid campingplatser och liknande anläggningar.

Statens vatteninspektion anser flera skäl tala för att en utredning verkställs rörande förevarande problem. Utredningen bör lämpligen genomföras av veterinär- och humanmedicinsk expertis i samråd med vattenvårdsexpertis. Vatteninspektionen anför vidare.

På senare år har en ökad förekomst av nötdynt konstaterats vid flertalet svenska slakterier. Liknande ökning redovisas också från andra länder. Någon motsvarande ökning av infektionsfallen hos människa har däremot icke redovisats. Rapportskyldighet om sådan infektion föreligger emellertid icke.

Nötdyntet, som är ett larvstadium av bandmasken (*Taenia saginata*), utvecklas hos nötkreatur efter infektion genom ägg, som avgår med mänsklig avföring. Det är därför naturligt att man vill utpeka den allmänna nedsmutsningen som orsak till ökad dyntförekomst. Även om detta kan vara den viktigaste orsaken till den iakttagna höjningen, måste man för Sveriges del beakta vissa andra faktorer, vilka åtminstone skenbart förvärrar läget.

Det är känt att nötdynt uppträder med olika intensitet hos olika ålderskategorier av djur. Spädkalvar och äldre nötkreatur uppvisar därvid den lägsta frekvensen, medan infektionen är särskilt stark hos ungdjur. Inom den svenska köttmarknaden pågår en omställningsprocess mot bl. a. större andel biftdjur och minskning av andelen spädkalvar och gamla kor. Därför faller numera en förhållandevis större andel av slaktdjuret inom den för dyntinfektion mest utsatta gruppen. Tyvärr saknar statistiken från slakthusen uppgifter rörande de infekterade djurens ålder, härkomst och uppfödningssätt, varför inga siffror kan anföras för den frekvensökning som kan orsakas enbart genom sådan strukturomvandling av köttmarknaden.

Vetskapen om befarad parasitutbredning kan i och för sig bidra till en skärpning av kontrollen. Besiktningsmannen kan vid sådan misstanke göra några fler snitt eller övergå till kontroll i UV-ljus. Det är därför inte uteslutet att ett större antal infektioner påvisas av denna anledning.

En del av den observerade ökningen av antalet dyntinfekterade kreatur kan sålunda troligen tillskrivas strukturomvandlingen av slaktdjursuppfödningen, större observans av infektionsrisken m. m.

För att bryta kretsloppet av smitta människa—nötkreatur—människa kan i princip åtgärder sättas in i någondera av förbindelseleden. I praktiken är det emellertid svårt att åstadkomma full effektivitet av någon skyddsåtgärd. Bekämpningsåtgärder måste därför sättas in på alla punkter där så är möjligt.

Skärpt besiktning av djurkroppar i slakteriet kan aldrig bli någon garanti för dyntfritt kött. Husmödrar som avsmakar rått kött under matföreläsning och personer med utrerade vanor i fråga om konsumtion av kött i mer eller mindre rått tillstånd utsättes sålunda för särskilt stor risk för infektion. Belägg finnes för att så är förhållandet.

Genom frysning under cirka en vecka eller tillräcklig upphettning i samband med tillagning dödas parasiten i köttet. Genom en upplysningsverksamhet om dessa förhållanden kan allmänheten läras att aktivt motarbeta en icke önskvärd spridning av parasiten. Viktigt är emellertid att sådan upplysning inte får formen av skrämselfpropaganda.

Emedan infektion av djur sker genom kontakt med mänsklig avföring måste åtgärderna i förbindelseledet människa—kreatur inriktas på att i görligaste mån nedbringa fekal förorening av naturen samt att förhindra kontakten mellan kreatur och sådan förorening.

Härvid framstår kravet på långt driven och effektiv rening av kommunalt avloppsvatten som den väsentligaste faktorn. För att befria spillvattenet från eventuella parasitägg är sedimentationstiden av största betydelse. Oavsett sådana åtgärder måste man dessutom undvika att kreatur kommer i kontakt med avloppsvatten eller betar på sankna områden som tidvis står under vatten innehållande kommunala föroreningar. Från veterinärhåll har hävdats att man bör ställa samma höga krav på dricksvatten för kreatur som krävs för mänsklig konsumtion. Då de flesta vattendragen numera kan befaras vara förorenade kan man ifrågasätta lämpligheten av att vattna kreatur i diken och bäckar.

Handhavandet av slam från enskilda slambrunnar eller kommunala reningsanläggningar måste ske med stort omdöme, varvid risk för kontakt med kreatur ständigt måste beaktas. Slamupplag bör ske inom inhägnat område som på betryggande sätt är skyddat för yttlig avrinning. Utspridning av slam i jordbruk eller trädgårdsodling bör företagas på otjälad (helst plöjd) mark, varvid man måste undvika övergödning av grödor avsedda för direkt och snar konsumtion (beten, vallar, grönsaker, rotfrukter m. m.). Emedan parasitäggen i stor utsträckning kan motstå rötningsprocesserna vid våra reningsverk, gäller dessa förhållningsregler i lika hög grad handhavandet av kommunalt rötslam.

Ökningen av dyntfrekvensen har också satts i samband med den bristande hygienien vid allmänna rastplatser och campingområden. Förekomsten av mänskliga fekalier i naturen innebär givetvis alltid en latent risk för spridning av tarmparasiter. Denna kan ske genom direktkontakt, genom yttlig avrinning till diken eller beten eller förmedlas genom fåglar. Det är känt att parasitägg levande kan passera fåglars tarmkanal och genom exkrementföroreningar i kreatursfoder åstadkomma nya dyntfall. Kontrollerade förhållanden bör därför skapas kring utsatta platser.

Sammanfattningsvis anför vatteninspektionen.

Riskerna för dyntinfektion genom nötkött är i och för sig uppenbara. Dessa risker innebär dels ohälsa för människor, dels ekonomiskt kännbara förluster för djuruppfödare. I vilken omfattning sådana risker föreligger i praktiken kan för närvarande ej med säkerhet bedömas, eftersom detta bl. a. är beroende av dietvanor, förhållanden vid uppfödning av slaktdjur, kontrollrutin vid köttbesiktning m. m. Vidare behöver nog övervägas de olika åtgärder som bör tillgripas för att motverka smittorisken.

Statens veterinärmedicinska anstalt föreslår, under betoning av frågans angelägenhet och vikt, att veterinärstyrelsens utredning i ämnet avvaktas innan vidare åtgärder företas. Anstalten anför vidare.

Anstalten instämmer med motionärerna i att en ökning av förekomsten av nötdynt under senare år torde ha skett, ehuru detta inte kan närmare beläggas genom säkra statistiska uppgifter. I sammanhanget kan emellertid nämnas, att *Regnér* visserligen redovisat en sänkning av frekvensen nötdynt från 0.38 % 1945 till 0.14 % 1953, men att därefter en successiv ökning skett till 0.45 % år 1960 (se *Hygienisk Revy* nr 6/1962). Svårigheten att bedöma statistiken sammanhänger bl. a. med att förekomsten av dynt hos nötkreatur är åldersbetingad och att stora åldersförskjutningar skett i slaktdjurspopulationen. Ur livsmedelshygienisk synpunkt är det lika angeläget att även dyntförekomsten hos fisk blir föremål för utredning. Även beträffande dessa dynt synes en hög frekvens för närvarande föreligga, vilket bl. a. framgått av parasitologiska undersökningar av fisk i Ivösjön samt av likartade, ehuru stickprovsmässiga undersökningar i andra sjöar, däribland Mälaren. Dyntet hos fisk är orsak till en annan av människans bandmaskar. Beträffande bandmaskfrekvensen hos människa föreligger inga säkra statistiska uppgifter. Spridningen av bandmaskägg till nötkreatur resp. fisk torde väsentligen ske genom avloppen från vattenklosetterna när reningsverk inte finnes eller är bristfälligt konstruerade. Självfallet kan friluftslivet och de otillfredsställande toaletthygieniska anordningarna på tågen dessutom bidra till våra vattens och betesmarkers förorening med bl. a. bandmaskägg. Betydelsen av betesmarkernas förorening för vidmakthållan-

det av bandmask- och dyntproblemet framgår kanske tydligast genom det totala försvinnandet i vårt land av det hos svin förekommande dyntet till ännu en av människans bandmaskar. Detta har skett sedan svinen numera praktiskt taget uteslutande uppfödes på stall och därigenom förhindras att upptaga foder och vatten förorenat av bandmaskbärande människors avföring.

Anstalten anser sålunda att problemet med bandmasksjuka hos människa resp. dyntförekomst hos livsmedelsproducerande djur (i första hand nötkreatur och fisk) bör ses i ett sammanhang. En orienterande sådan utredning, som försiggår i veterinärstyrelsens regi under medverkan av bl. a. medicinalstyrelsen och statens veterinärmedicinska anstalt, bör först avvaktas innan vidare åtgärder företages. Denna utredning kommer sannolikt att bl. a. visa behovet av forskning rörande olika delar av detta problemkomplex, inte minst på diagnostikens område.

Sveriges lantbruksförbund, som i sin tur begärt synpunkter i ärendet från sin branschorganisation Sveriges slakteriförbund, tillstyrker motionärernas hemställan. Slakteriförbundet anför.

Inledningsvis vill vi framhålla, att frågan om den ökade förekomsten av dynt i nötkött uppmärksammas inom slakteriorganisationen, vilket även framgår av att den i motionerna redovisade frekvensen dynt bygger på den sammanställning som Slakteriförbundet gjort från slakteriföreningarna.

En av orsakerna till den ökade frekvensen av dynt är att ungnöten utgör en allt större andel av storboskapslakten. I regel försvinner dynten hos äldre djur, varför det i huvudsak är hos ungnöt som dynt påvisas.

Som komplement till den statistik som redovisas i motionerna har vi räknat fram frekvensen dynt dels på hela storboskapslakten och dels alla dyntfall utslagna på enbart slakten av ungnöt.

Dyntförekomst i % av slakten

År	Storboskap	Ungnöt
1963	0,459	0,898
1962	0,499	0,996
1961	0,474	0,976
1960	0,433	0,935
1959	0,329	0,745
1958	0,147	0,370
1957	0,110	0,296
1956	0,123	0,363
1955	0,078	—
1954	0,080	—

Som framgår av denna tabell är ökningen av dyntförekomsten mest påtaglig under 1950-talet, varefter frekvensen legat på i stort sett oförändrad nivå. Vidare framgår, att dyntförekomsten ökat mest i södra och mellersta delarna av landet.

Förlusterna beroende på kassationer av organ och infrysning av slaktkroppar torde kunna uppskattas till ca 150:— kr. per slaktkropp, där dynt konstaterats. Under förutsättning att frekvensen varit densamma under 1966 som under 1963 skulle förlusterna under föregående år uppgått till ca 470 000 kr.

Emellertid är dyntproblemet att betrakta som en allmän livsmedelshygienisk fråga. Eftersom dynt förorsakas av ägg från människans bandmask, torde smittan i huvudsak förorsakas av utsläpp från WC-anläggningar till vattendrag, vilka sedan förorenar betesmarker. Sannolikt har även den ökade omfattningen av camping spelat en viss roll.

Inom humanmedicinen borde en allmän undersökning göras beträffande förekomsten av bandmask hos människa. Trots att dyntförekomsten i kött förorsakas av ägg från människans bandmask är det djuruppfödarna som får ta de ekonomiska förlusterna i köttproduktionen. Vi vill därför föreslå, att lantbruksförbundet tillstyrker de i motionerna anförda önskemålen om utredning och åtgärder för förhindrande av spridning av dynt. Vidare bör framhållas, att veterinärstyrelsen och medicinalstyrelsen gemensamt bör åstadkomma ett bekämpningsprogram som bryter kretsloppet människa—avlopp—djur—människa vad gäller bandmask och dynt.

Utskottet. I förevarande motioner påpekas att en kraftig ökning av dyntförekomsten i vårt land kunnat konstateras under senare år. Motionärerna, som därvid närmast avser förekomsten av ifrågavarande parasit hos nötkreatur, anser det angeläget att anledningarna till ökningen närmare utreds och att möjligheterna att förhindra en fortsatt ökning av dyntförekomsten undersöks.

Av remissyttrandena över motionerna kan utläsas att statistiken över förekomst av nötdynt är svårtolkad och att ökningen till viss del kan vara skenbar. Att en ökning skett torde dock ej kunna bestridas. Några säkra statistiska uppgifter om bandmaskfrekvensen hos människa föreligger inte. I yttrandena pekas på flera tänkbara orsaker till den ökade dyntförekomsten, bl. a. den tilltagande nedsmutsningen av naturen. För att närmare klarlägga nu berörda frågor påbörjade veterinärstyrelsen och medicinalstyrelsen år 1963 en utredning, avseende två län. Denna utredning är enligt vad utskottet erfarit ännu inte avslutad.

Utskottet vill för sin del allvarligt understryka vikten av att erforderliga åtgärder vidtas för att hindra spridning av dynt. Såväl sanitära som ekonomiska skäl talar härför. Som av det föregående framgår är emellertid ifrågavarande spörsmål redan föremål för uppmärksamhet från de ansvariga myndigheternas sida. Under angivna förhållande finner utskottet inte erforderligt att nu påfordra en ny utredning i ämnet.

Utskottet, som förutsätter att Kungl. Maj:t föranstaltar om de åtgärder vartill resultatet av pågående överväganden kan ge anledning, hemställer, att riksdagen lämnar motionerna I: 365 och II: 457 utan åtgärd.

Stockholm den 14 november 1967

På jordbruksutskottets vägnar:

NILS G. HANSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Mossberger (s), Lage Svedberg (s), Hedström (s), Carl Eskilsson (h)*, Nils Hansson (fp), Magnusson (s), Augustsson (s), Isacson (h) och Skårman (fp);

från andra kammaren: herr Hansson i Skegrie (cp), fru Lindskog (s), herrar Antby (fp), Arwesson (s), Johanson i Västervik (s)*, Persson i Skänninge (s), Nilsson i Lönsboda (fp), Persson i Heden (cp), Hedin (h) och Eskilsson i Likenäs (s).

* Ej närvarande vid justeringen